

КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ В ПАРКОВОТО ИЗКУСТВО

д-р. ландша.арх. Перчиклийски Григор

CRITERIA FOR ASSESSING THE CULTURAL HERITAGE VALUES IN THE PARK ART

PhD. Perchikliyski Grigor

Abstract: Cultural heritage encompasses the intangible and tangible immovable and movable cultural values that bear historical memory, national identity and scientific value. They should be in the public domain and be protected by state and municipal authorities in the interest of the citizens of the country. The main objective of the study is to explore, complement and bring out the criteria and indicators to assess the cultural values of national importance in some old gardens and parks in Bulgaria. The implementation of this objective will find modern and adequate opportunities for separation and characterization of specific objects as a significant art of the cultural and historical heritage of Bulgaria in the field of park & garden arts. Object of study are theoretical definitions that characterize these kinds of arts, laws and regulations concerning similar gardens which are designated as cultural values of real objects from Bulgaria.

Key words: Heritage, Cultural Values, Gardens and Parks, Laws and Regulations, Definitions, Criteria;

1. Въведение .

Чрез обектите на градинско-парковото изкуство в симбиоза със запазените исторически паметници от останалите видове изкуства днес може да се осъществява един непрекъснат мост между отделните епохи и да се проследява цялостното културно развитие на човечеството. Тази възможност за запознаване с промените, които са настъпвали през различните периоди от време, и новото познание, които чрез тях е достигало до обществото, са в основата на идеята за откриване, изследване, документиране, опазване и реставриране на ценни за цивилизацията исторически обекти на изкуството. Ето защо всеки обект, който е от значение за обществото и има научна или културна стойност, представлява непреходна ценност, която трябва да бъде съхранена за бъдещите поколения.

1.1. Направени са подробни проучвания на нормативните уредби в различните европейски страни по отношение избраните за изследването обекти на ГПИ, които дават ясна представа за определящите причини за обявяването на тези паркови обекти, като паметници на културата.

1.2. Направено е теоретично проучване на критериите, с които може да се характеризира всеки обект на ГПИ. Тези критерии се основават на използваните такива в различни нормативни документи на отделни страни в Европа.

1.3. Проучени са закони, действащи към настоящия момент, които онагледяват принципа и тенденциите за обявяването на отделни обекти за паметници на културата.

1.4. Изследвани са процесите на регистрацията и деклариране на отделните обекти чрез установените законови актове в европейски държави, характерни със своите исторически ценности на ГПИ.

Фиг.1. Обхват на проучване на критериите за изследване.

2.Методи на изследване.

За изготвяне на настоящия дисертационен труд се използват различни методи и подходи, които обуславят и по-нататъшните изводи и решения. Постигането на главната цел се осъществява посредством направените предварителни анализи и проучвания на характерни за темата обекти. Основният метод на изследване, използван в научния труд, е метод на сравнителен анализ.

Чрез прилагане на този метод се извършва сравнение между избраните образци от българското парково изкуство и от европейското и световното културно наследство.

3.Цели и задачи на изследване.

За постигането на целта са решени различни по своята същност задачи. Основните от тях са свързани с проучването на паркови и градински единици в страната и в чужбина, които са обявени за паметници на културата и са част от българското и световното културно наследство. В резултат на направените предварителни проучвания се обособяват различни елементи за изследване в зависимост от историческите особености на обектите и от онези фактори и причини, които влияят и допринасят за тяхното определяне като недвижими културни ценности в ГПИ според проучени различни нормативни документи. В по-широк аспект изследванията са насочени към:

- Историческо Проучване.
- Проследяване прилагането и развитието на критериите за оценка на недвижимите културни ценности в ГПИ по света и у нас;

- Определяне значимостта на обектите в световното културно и историческо наследство
- Утановяване на фактори и причини за обявяването на разглежданите обекти като НКЦ.
- Анализирани публикации, нормативни документи и сравнителни характеристики за обектите на изследване;
- Роля на историческите паркове и градини в културния живот и туризма;

4. Изложение.

4.1. теоретични критерии за оценка на обекти в ГПИ..

В резултат от проведеното проучване, базирано върху главните теоретични характеристики на обектите - образци на ГПИ, настоящата разработка извежда следните основни критерии за тяхната оценка :

- художествена стойност
- историческа стойност
- автентичност и степен на съхраненост
- взаимодействие със средата
- научна стойност
- градоустройствена стойност
- обществена значимост (взаимодействие с обществото)
- други;

4.2. Европейски действащи нормативни документи за оценка на обекти на ГПИ.

Според множеството нормативни документи изследвани в различните европейски държави, становища и предложения, въз основа на които обекти на ГПИ са обявявани за културни ценности, всеки обект на изкуството се характеризира с различни критерии за оценка, като:

- интелектуален и духовен потенциал ;
- научна стойност;
- естетико-художествена стойност;
- функционалност и стопанска значимост (икономика и развитие, туризъм);
- съотношение между модерно и историческо;
- историческа;
- достъпност, местоположение и взаимодействие с обществото;
- време (дълготрайност - веднага ли може един обект да бъде обявен за паметник на културата или трябва да отmine определен период);
- автентичност и степен на съхраненост;
- взаимодействие със средата;
- градоустройствени/урбанистични стойност;

Пример за това са паметниците на културата в Германия, които са обект на отделно отношение на провинциите, всяка от които е създала свой собствен закон за опазването им. Те се обявяват и регистрират от Министерството за историческото наследство чрез създаване на експертни съвети и органи, които да гарантират тяхната стойност.

Проучени са няколко провинции, в чиито нормативни актове се установява почти пълно сходство относно общите изисквания и критерии към отделните обекти. Определени са критерии за оценка на културни ценности, като най-значими са:

- художествена стойност

- историческа стойност
- научна стойност
- градоустройствена стойност

4.3. Обекти от национално значение, обявени за паметници на културата в ГПИ на страни в Европа, Германия.

Разгледани и проучени са паркове и градини в различни европейски държави, като „Замъкът и паркът Бенрат“, град Дюселдорф, Германия.

Регистрирането на обекта като паметник на културата е свързано преди всичко с критериите:

- историческата стойност (периода който отразява и личностите, които са участвали при изграждането му).
- художествена стойност - представител на барока в Германия.
- обществена значимост – със своите природни дадености е обект, създаващ условия за провеждане на научни изследвания.

Липсват ясни и точни документи с описани точни показатели за оценка на обекта.

4.4. Обекти от национално значение, обявени за паметници на културата в ГПИ в България.

Изготвени са и анализирани са обекти от национално значение, обявени за паметници на културата в ГПИ и в България. Един от тях е Дворцовият комплекс “Врана” (район “Искър”), състоящ се от вила 1, вила 2, кухненски бокс и топла връзка, е обявен като архитектурно-художествен и исторически паметник на културата с категория „национално значение” в ДВ бр.25 от 1998 г.

Паркът “Врана” е обявен като паметник на ГПИ с категория „национално значение” в ДВ бр.41 от 1992 г.

Основните причини за обявяване на парка като Паметник на културата и Защитена местност са:

- запазена е в автентичен вид ландшафтната композиция
- композицията на алейната мрежа
- ценната растителност - дървесна, храстова, цъфтяща и тревиста. Тази растителност за разлика от растителността във всеки друг общоградски парк е уникална ценност, равнозначна на музеен експонат.

5. Изводи

Във връзка с установените закономерности в заключение може да се обобщи, че голяма част от изследваните обекти, които са паметници (недвижими културни ценности) на ГПИ, и в Европа, и у нас, са били обявявани за такива без конкретизирани и аргументирани предложения. Често пъти при обявяването им са използвани общи списъци с предложения, като по този начин са одобрявани групово. За останалата по-малка част от обектите, за които има запазени и открити в процеса на проучването документи, се установява, че обявяването им за недвижими културни ценности на ГПИ е вследствие съобразяване с изготвената нова нормативна база. В резултат на това изпъкват някои от най-важните критерии за оценка, които са:

- Художествена стойност
- Историческа стойност
- Научна стойност

В резултат на настоящия труд е изработена и предложена в табличен вид система с критерии и показатели за оценка на недвижими културни ценности в ГПИ. Тя може да намери успешно приложение както в българските нормативни документи, така и в тези на останалите европейски страни без да нарушава техните нормативни устройства. Наред с това тази система би могла да спомогне в синхронизирането и създаването на общи критерии при определяне на недвижими културни ценности на ГПИ както в България, така и в Европа.

Таб.1. Критериите за оценка на недвижими културни ценности в ГПИ.

	критерии	показатели
1.	художествена стойност	стил
		композиция
		единство между основните компоненти и елементи
2.	историческа стойност	принадлежащи към определен период
		връзка с исторически личности и събития
3.	автентичност	запазена автентичност (цялост и истинност)
		сравнително непокътнати
		запазени са достатъчно елементи
		уязвимост
4.	взаимодействие със средата	взаимодействие със средата, установяване на връзка и отношение към околната среда
5.	научна стойност	знанията, които ни предоставя
6.	градоустройствена стойност	местоположение
		обемно пространствено единство
		ансамбловото значение
		териториален обхват - единични или групови
7.	обществена значимост - (взаимодействие със средата)	световно значение
		национално значение
		местно значение
		икономика и туризъм
		за сведение
8.	други	други

Прилагането на формулираните от изследването критерии разширява и внася допълнително съдържание в досегашните теоретични практически търсения в тази специфична сфера на ландшафтната архитектура.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гуркова, Мария, Принципи и методи за опазване и социализация на недвижимите културни ценности в горски територии – Дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“, ЛТУ, 2016.
2. Щилиянов, Вл., Парковото изкуство, студио „Даел“, 2009 .
3. Ковачев, А., Градоустройство; ч.2: Актуални проблеми на съвременното градоустройство, Второ основно преработено и допълнено издание изд. „Авангард Прима“, София 2013 .
4. Сугарев, Д., Градинско-парково и пейзажно изкуство, София, Земиздат 1976 г.